

רב ארי קילסון: מראי מקומות- כתובות ק"י

- (א) **המוציא שטר חוב על חברו, והלה הוציא שמכר לו את השדה, וכו'- פרש"י**, הלה הוציא על המלוה שטר מכירה, ואומר ששטרך מזוייף או פרוע, שאם הייתי חייב לך, לא היית מוכר לי את השדה, שהי' לך לגבות את חובך. והק' בשטמ"ק בשם רא"ה, למה יכול לטעון כן בכלל, הא יכול המוכר לומר שהי' צריך לשניהם, דמי החוב וגם דמי השדה, וא"כ אפי' אם יגבה חובו, מ"מ יהי' עוד ממון, ולכן מהא דמכר שדהו אינו ראי' שלא הלוה לו כלום. ותי' דמ"מ תחלה הי' לו ליפרע את שלו, וקשה לנו מה שלא הוציא שטר חובו עד אחר שמכרה לו השדה, ולכן משמע דבאמת שטר הלואה שקר הוא. **אולם** עדיין יש להק', מהכ"ת דשטר הלואה שקר הוא, דלמא שטר מכירה שקר הוא, ובאמת לא מכר לו השדה, ומאי אולמי' האי מהאי. וכי' **ההפלאה** דבשלמא במשנה ראשונה, לענין שטר מכירת קרקע, י"ל דיש לטעון דשטר הלואה מזוייף, או דשטר מכירה מזוייף, והלוקח עומד על הקרקע, א"כ י"ל דאה"נ, אין ידוע איזה מהם מזוייף, אבל עכ"פ כיון שיש לחוש שא' מהם מזוייף, י"ל דמוקים העומד על הקרקע בחזקתו, ואין מוציאין ממון ממנו. **אולם** במשנה שני' זה לא שייך, דהא יש ב' שטרי הלואה, ואם אמר' דשניהם מזוייפין, א"כ שניהם אי"צ לשלם כלל, אבל לא אמר' כן, אלא דיכול א' לטעון ששטר שני מזוייף, ולמה, הרי אולי שטר ראשון מזוייף הוא. וכי' ההפלאה דלכן לא כ' רש"י במשנה שני' דיכול לטעון מזוייף, וא"כ י"ל דמירי שהשטרות היו מקויימים, ולכן לא הי' שייך לטעון מזוייף, ורק לטעון שהשטר הראשונה הי' פרוע, ולכן זה לא שייך אלא בשטר ראשונה, ולא בשטר שני'.
- (ב) **והלה הוציא שמכר לו שדה- פרש"י**, ע"כ שטרך מזוייף או פרוע, שאם הייתי חייב לך וכו'. ומש"כ רש"י שיכול לטעון מזוייף, חולק הרא"ש (ט"ו) וכי' דכיון דמירי בשטר מקויים, אינו יכול לטעון מזוייף כלל, ולכן פ"י דרק יכול לטעון פרוע. וליישב ש"י רש"י, כ' **הפני יהושע** דאם הי' מיירי כשהעדים עצמן קיימו חתימתו, אה"נ, יהי' הדין דאינו יכול לטעון מזוייף, אבל י"ל דמירי שנתקיים השטר ע"י שמדמין החתימות, או שעדים אחרים אומרים שמכירין החתימות בטביעות עין, וא"כ אף אם דומין, מ"מ כיון שיש ריעותא גדולה במה שכ' לו שטר אחר, א"כ שפיר יכול לטעון מזוייף.
- (ג) **כגון שלוח זה לעשר זה לחמש- פי' הריטב"א** דזה לאו דוקא, אלא לומר שאין זמן פרעון שניהם ביום א', ולכן ליכא למימר שכל א' יעמוד בשלו, ודרך התלמוד לכפול מניינו.
- (ד) **בהא לימא אדמון וכו', הא לא מטא זמני- פרש"י**, ונוח הי' לו לזה שהלוהו ויחזור ויתבענו לסוף חמש, ועדיין יהא חובו מעוכב בידו עד השלמת עשר, משיהא פורע לו חובו. וכי' **המהרש"א** דלרווחא דמלתא פרש"י כן, דהא בראשון לחמש ושני לעשר נמי, הא פרכי' לקמן לאדמון דאי לא מטא זמני' מ"ט דאדמון, כיון דבשעה שלוח ממנו עדיין לא הגיע זמן הראשון לשלם, א"כ לא שייך למימר אילו הייתי חייב לך כיצד אתה לזה ממני. וע' בקרני ראם ובנמוקי הגר"ב שם מש"כ לפרש דרש"י בדיק פ"י כן.
- (ה) **אי דמטא זמני, מ"ט דרבנן- פי' הריטב"א**, בשלמא לר' נחמן, דס"ל דבשלו הן שמין, י"ל דהיינו טעמא דרבנן, דיכול לומר כי בשביל כך לזה ממנו, ולא נפרע ממנו חובו, כדי שיגבה ממנו בינונית, והוא לא יתן לו אלא זבורית שלו, וכגון שהלוה א' אית ל' בינונית, ולזה האחרון לית ל' אלא זבורית. ואף דלכא"ק, למה הלוה לו לבעל זבורית, הלא ידוע שיכול בעל הזיבורית לטול ממנו בינונית, והוא לא יטול אלא זיבורית. וע"ז פי' הריטב"א דסבר דאולי הי' רוצה להמתין לו זמן מרובה, או למחול לו.
- (ו) **הוא אומר לעלות וכו', כופין אותה לעלות- הא דיכול לכופ אשתו, וכן היא יכולה לכופ בעלה, לעלות לא"י, כ' הרמב"ן על התורה** (במדבר ל"ג, ג') שהוא משום מצות ישוב א"י. וממה שנשנית דין זה במתני' אף לאחר חרבן הבית, מבואר דס"ל להרמב"ן דמצות ישוב הארץ נהגת אף בזמן הזה. וכ"כ הרמב"ן בפירושו בספר המצוות, בשכחת המצוות עשה (מצוה ד'), דנהגת מצוה זו אף לאחר החרבן. **אולם** ע' במגלת אסתר שם, שכ' דמה שלא מנאה הרמב"ם מצוה זו בין המצוות עשה, היינו משום דס"ל דאינו נוהג אלא בזמן משה ויהושע, וכו', כל זמן שלא גלו מעל אדמתם, אבל כיון שגלו מעל אדמתם, אין עוד מצוה לרשת את הארץ עד ביאת משיח. ולדבריו יש לעי', למה באמת יכול הבעל לכופ אשתו, וכו'. ולכא"ו י"ל דס"ל כמש"כ הריטב"א בסוגיין, דאף לאחר חרבן הבית, עדיין אי' חובת הארץ, ומשמע דבאמת ס"ל להריטב"א שאין מצות ישוב א"י בזמן הזה, אבל עכ"פ אי' חובת הארץ. ולפי הרמב"ן צ"ע מה דמעלין לירושלים, הרי אין מצוה לדור בירושלים דוקא, וא"כ ע"כ יש ענין דיכולים לכופ אף בלי המצוה, וצ"ע. וע' באבני נזר (יו"ד רנ"ד, ל"ג), שכ' דסברא הוא שיש לדור בירושלים טפי ממקו"א משום שיש בה קדושה טפי, אבל לפי"ז לא יהי' ראי' מסוגיין שיש מצוה בשיבת א"י, דהא ודאי אין מצוה לדור בירושלים טפי משאר מקום בא"י, אולם מהא דסברא הוא דעדיף לדור בירושלים טפי משאר א"י, סגי בזה לומר דמעלין מא"י לירושלים, ואין מורידין ממנה.
- (ז) **כופין אותה לעלות- כ' תוס' דדין זה, דכופין אותה לעלות, אינו נוהג בזמן הזה, דהא איכא סכנת דרכים** (וכנראה דבמקום סכנה ודאי לא שייך דינים אלו דמעלין ומורידין). וגם הביא מר' חיים שאין מצוה עכשיו לדור בא"י, כי יש כמה מצות התלויות בארץ וכמה עונשין, ואין אנו יכולין ליהרר בהן. ולכא"ו יש לעי' בדבריו, דאם ס"ל כהמגלת אסתר, דבזמן הזה אין מצות ישוב הארץ, מה ענין זה להמצות התלויות בארץ. ואם יש מצוה עכשיו לדור בארץ, א"כ הרי צריך לישב בארץ, וצריך לקיים המצוות התלויות בו. ולכא"ו משמע דס"ל שיש איזה מצוה קיומית לדור בארץ, אלא שבוז יכול לעשות חשבונות, ולומר דאם עיי"ז יהי' עובר כמה ממצות התלויות בארץ, שוב אינו כדאי לעשות כן, וצ"ע, וע' לקמן בזה. **וע' באגרות משה** (אה"ע א', סוף סי' ק"ב), שכ' לדינא דאף דרוב פוסקים ס"ל דמצוה לדור בא"י, אבל פשוט שאי"ז מצוה חיובית בזמן

הזה, דאס הי' מצוה חיובית, א"כ איך הי' שייך לדור בחו"ל, הרי יש איסור לדור בחו"ל, כיון שהוא ביטול מצות יישוב הארץ. ולא הוזכר ברמב"ם איסור אלא על מי שכבר דר בא"י לצאת, אבל מי שכבר דר בחו"ל, אין איסור לו לדור שם. וכ' דכיון שאינה מצוה חיובית, א"כ ודאי יש להתחשב בהחשש של הר"ח בתוס' אם יוכל ליהדר במצות התלויות בארץ (ומשמע דס"ל דעכ"פ בזמן הבית הי' מצוה חיובית לדור בא"י, דהא ודאי גם בזמן הבית הי' שייך החשש אם יוכל ליהדר במצות התלויות בארץ, אע"כ דאעפ"כ הי' מצוה וחייב לדור בארץ, ויש לדון בזה).

(ח) **לא תווי עבדים- פרש"י**, דהיינו עבד עברי, דילך העבד אחריו בעל כרחו. וע' בר"ן (סה: בדפיו) שכ' דאע"פ שדין שכ' רש"י דין אמת הוא, מ"מ אין לשון עבדים משמע כן, אלא משמע דבעבד כנעני מיירי, שכופין את רבו להעלותו עמו, ומשום דעבד כנעני חייב במצוות כאשה, ולכן שפיר חייב הוא במצות ישוב א"י. וע' בשו"ת מהרי"ט (יו"ד כ"ח), דגם נקט דנשים ועבדים חייבות במצות ישוב א"י, וכ' להוכיח מזה דאין מצות ישוב הארץ תלוי במצוות התלויות בארץ, דהא מה שקנתה אשה קנה בעלה, ומה שקנה עבד קנה רבו, וא"כ אין לאשה ועבד שייכות לקיום מצוות התלויות בארץ, וכיון דחזינן דחייבין במצות ישוב הארץ, אלמא דא"י תלוי הא בהא. וכ' דזהו דלא כדברי ר' חיים שהביא תוס' שהבאנו לעיל, דמשמע דס"ל דכיון דעכשיו קשה לקיים מצוות התלויות בארץ, ממילא אין כאן מצות ישוב הארץ, אבל לכאן' מבואר דאינם תלויים זב"ז, דשייך להתחייב במצות ישוב הארץ אפי' אם אינו חייב במצוות התלויות בארץ. וע"ע שם שכ' לתמוה על דברי ר' חיים, דלמה קשה כ"כ לקיים מצוות התלויות בארץ, ע"ש.

(ט) **לא תווי עבדים- ע' בשטמ"ק בשם תלמידי ר' יונה** בשם הרמ"ה דמסתברא לענין עבד עברי, דכשם שהרב יכול לכוף את העבד לעלות אחריו, כך העבד יכול לכוף את הרב להעלותו, דקאי תנא דינא דעבד בהדי רבו כדינא דאשה בהדי בעלה בחדא מחתא, וכשם שהאשה יכולה לכוף את בעלה, כך העבד יכול לכוף את רבו להעלותו, ואם לא רצה, הרי העבד עולה לבדו, ואם רצה הרב להשתמש עמו, עולה עמו.

(י) **לא תווי עבד שברח מחוצה לארץ- כ' בשטמ"ק בשם תר"י** דמסתבר דבעבד כנעני הוא דאצטריכא לי' למימר הכי, דאי בע"ע, מאי איריא ברח, אפי' לא ברח נמי, אי בעי עבדא למיסק לא"י לא מצי מרי' לעכובי עלי', כדאמרי' לעיל, אלא ע"כ בעבד כנעני.

(יא) **קסבר כתובה דאורייתא- הק' הר"ן** (סה: בדפיו), אם ס"ל לרשב"ג דכתובה דאורייתא, א"כ הו"ל לחלוק על הרישא ג"כ, על נשא אשה בא"י וגירשה בא"י, דכיון דדין כתובה דאורייתא נלמד ממוהר הבתולות, הא זהו במנה צורי, ואין יתן לה ממעות א"י. ותי' דמה דיליף רשב"ג מכמוהר הבתולות, היינו לומר שיש מוהר לאשה מן התורה, והיינו דאותה מוהר שישכמו בין שניהם ליתן לה, משתעבד לה מן התורה. ולפיכך, חל שעבודו במקום הנשואין, אבל לא שיהא הסך של המוהר כסך של אונס ומפתה.

(יב) **ואימא פריטי- פרש"י**, ותאמר שיתן לו נחושת או כסף שוה ק' פרוטות. והק' הריטב"א, מנ"ל לגמ' דמקשה דלא יהיב לי' פריטי, דהא מה שירצה לזה מגבהו קתני. ואע"פ שרש"י כ' דמה שירצה לזה מגבהו היינו איסורין, מנ"ל לרש"י לפרש כן. ותי' דתלמודא משמע לי' במה שירצה לזה מגבהו ממטבעות של א"י ובלל דאירי ברישא קאמר, דלא תני התם פחות מאיסורין.

(יג) **ואל ידור בחו"ל ואפי' בעיר שרובה ישראל- ע' ברשב"ם בב"ב** (צא). אהא דאמרי' בגמ' שם שאין יוצאין מא"י לחו"ל, וכ' שהוא משום שמפקיע עצמו מן המצוות, ולכאן' משמע דזהו ג"כ הטעם דאין לו לדור בחו"ל. אולם ע' ברמב"ן בספר המצוות (שכחת העשין ד'), שכ' דמה שאין לו לדור בחו"ל, ושכל הדר בחו"ל כמי שעובד ע"ז, וכו', היינו משום שמבטל מצות ישוב הארץ (ודומה למה שהבאנו לעיל מדבריו על המשנה).

(יד) **וכל מי שאינו דר בארץ אין לו אלוך- הק' העץ יוסף**, הא לא אמר אלא דדומה שאין לו אלוך, וא"כ מה הק' הגמ'. ותי' דמרישא דמימורא פרכי', דכל מי שדר בארץ, דומה כמי שיש לו וכו', דמשמע דמי שאינו דר בארץ, באמת אין לו אלוך, וזה ודאי אינו, וע"ע לקמן מהמהרש"א.

(טו) **אלא לומר לך כל הדר בחו"ל כאילו עובד עבודת כוכבים- הק' המהרש"א**, מה תיקן בזה. וביאר דכוונת הגמ' כך הוא, דודאי הקב"ה הוא אלקי העולם, אלא דגם נקרא אלקי הארץ, דהיינו משום א"י. וא"כ, כשישראל דר בארץ, דומה כמי שיש לו אלוך, דהיינו ע"ש אלוקי הארץ. אבל מה דאי' דמי שדר בחו"ל דומה כמי שאין לו אלוך, קשה, הרי מ"מ הקב"ה נקרא גם אלקי העולם. ולזה מתרצינן דמה דאמרי' דדומה כמי שאין לו אלוך, היינו דהוי כאילו עובד עבודת כוכבים, דדומה כמי שאינו מקבל הקב"ה לאלוך, אלא עובד ע"ז כשאר גויי הארצות.